

**ЗАДЪРЖАНЕТО ОТ ПОЛИЦЕЙСКИ ОРГАНИ ПРИ НЕИЗПЪЛНЕНИЕ
НА ЗАПОВЕДИ ЗА ЗАЩИТА ПО ЗАКОНА ЗА ЗАЩИТА
ОТ ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ****Кирил Горанов****DETENTION BY POLICE AUTHORITIES FOR NON-COMPLIANCE
WITH PROTECTIVE ORDERS UNDER THE PROTECTION
FROM DOMESTIC VIOLENCE ACT****Kiril Goranov**

Abstract: *The Protection from Domestic Violence Act stipulates an obligation for police authorities to monitor the implementation of protective orders, by means of which the court has imposed certain measures for protection from domestic violence. The failure to comply with such an order carries the features of a crime, as provided for in the Bulgarian Criminal Code. When a police authority finds that there is a violation of a protective order, the enforcement of which it must monitor, it is obliged to detain the offender and immediately notify the prosecution authorities. Detention by police authorities is administrative in nature, as the relevant provisions of the Ministry of the Interior apply.*

Keywords: *domestic violence; administrative coercion; police authority; administrative detention; domestic violence protective order; measures to protect against domestic violence.*

В българското законодателство са регламентирани различни хипотези, при които полицейските органи са оправомощени да прилагат административна принуда под формата на ограничаване на правото на дадено лице да се придвижва свободно за срок не повече от 24 часа. Отнася се до т.нар. полицейско задържане – един от видовете административно задържане. В зависимост от предвиденото в нормативната уредба в някои случаи полицейските органи упражняват това свое правомощие в условията на оперативна самостоятелност, а в други – на обвързана компетентност. Предмет на изследване в настоящата статия е задържането, което полицейските органи са оправомощени да извършват съгласно дейст-

ващия в момента чл. 21, ал. 3 от Закона за защита от домашното насилие¹ (ЗЗДН), както и промяната в него, която предстои да влезе в сила от 01.01.2024 г.

Условие за упражняване на правомощието на полицейски орган да задържа лице на основание действащия в момента чл. 21, ал. 3 ЗЗДН е това лице да притежава качеството „нарушител“ на заповед на съда за налагане на мярка за защита от домашното насилие, за изпълнението на която полицейските органи имат задължение да следят.

1. Към настоящия момент съгласно чл. 21, ал. 1 ЗЗДН полицейските органи следят за изпълнението на заповед за защита **в случаите, когато с нея съдят е наложил**

¹ Обн. ДВ, бр. 27 от 29.03.2005 г., с посл. изм. и доп. последна актуализация – ДВ, бр. 69 от 11.08.2023 г.

мярка за защита от домашно насилие по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2, и 3 ЗЗДН, а именно: задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие; отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда; забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдиш на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда.

След промените² в ЗЗДН, които ще влязат в сила от **01.01.2024 г.**, задълженията на полицейските органи **ще се увеличат**, тъй като те ще трябва да следят и за изпълнението на заповеди, с които съдът е наложил **мярка за защита от домашно насилие по чл. 5, ал. 1, т. 5 ЗЗДН**³ – „временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и за срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето“, както и за една изцяло **нова мярка** – „забрана на извършителя да осъществява контакт с пострадалото лице под каквато и да е форма, включително по телефон, чрез електронна или обикновена поща и факс, както и чрез всякакви други средства и системи за комуникация при условия и за срок, определени от съда“, предвидена в **чл. 5, ал. 1, т. 4 ЗЗДН**⁴.

Безспорно мерките за защита от домашното насилие не се изчерпват с тези, посочени по-горе, тъй като в разпоредбата на чл. 5, ал. 1 ЗЗДН се съдържат **и други**, които могат да бъдат налагани от съда. По отношение на тях обаче полицейските органи **нямат задължение да следят** за изпълнението на заповедите, с които са наложени. Ето защо съгласно чл. 16, ал. 3 от ЗЗДН, решение и заповед на съда за налагане на мярка по чл. 5, ал. 1 ЗЗДН, за изпълнението, на която полицейските органи са задължени да следят, освен, че трябва да бъдат връчени на страните, за тях трябва да бъдат уведомени и съответните районни управления на МВР. Тук се налага да бъде на-

правено едно уточнение. Към настоящия момент, във връзка с изискването за уведомяване на съответното районно управление на МВР в разпоредбата на чл. 16, ал. 3 ЗЗДН се говори за **връчване на решението и заповедта**, докато считано от 1 януари 2024 г., тестът е преформулиран в смисъл на **изпращане на копие от решението и заповедта**.

2. Промяната в чл. 16, ал. 3 ЗЗДН ще засегне един много важен въпрос, а именно кое точно районно управление на МВР трябва да бъде уведомено за налагането на съответните мерки за защита. И ако към настоящия момент в закона е посочено районното управление на МВР по настоящия адрес на извършителя и на пострадалото лице, то считано от 1 януари 2024 г. това ще са районните управления на МВР „по настоящия адрес и на установения в хода на производството адрес на извършителя, както и по посочения от пострадалото лице адрес“. Същата логика следва законодателят, когато с изменение в чл. 19 ЗЗДН, което ще влезе в сила също от 01.01.2024 г., в случаите на прекратяване на производство по дело за издаване на заповед за защита, когато междуременно е била издадена заповед за незабавна защита и тя трябва да се обезсили, влязлото в сила определение трябва да се изпрати на районните управления на МВР „по настоящия адрес и по установения в хода на производството адрес на извършителя, както и по посочения от пострадалото лице адрес“.

Въпросът е важен с оглед **задължението на полицейските органи да следят за изпълнението на съответните заповеди за защита**, а при установяване на нарушение да **задържат нарушителя и незабавно да уведомяват органите на прокуратурата**.

В тази връзка е необходимо да бъдат направени някои терминологични уточнения. Прави впечатление, че в известна степен се наблюдава разминаване в терминологията, с която се борави в ЗЗДН и в Правилника за прилагане на ЗЗДН (ППЗЗДН)⁵. Това разми-

² § 23, т. 1, във връзка с §35 от ЗИД на Закона за защита от домашното насилие, обн. ДВ, бр. 66 от 01.08.2023 г.

³ Това е мярката, предвидена в сега действащия чл. 5, ал. 1, т. 4 ЗЗДН, в която след думите „условия и“ е добавено „за“ – вж. § 6, т. 1, буква „в“ от ЗИД на ЗЗДН, обн., ДВ, бр. 66 от 1 август 2023 г.

⁴ Вж. § 6, т. 1, буква „б“ от ЗИД на ЗЗДН, обн., ДВ, бр. 66 от 1 август 2023 г.

⁵ Обн. ДВ, бр. 45 от 15 юни 2010 г., с посл. изм. и доп. Последна актуализация – ДВ, бр. 100 от 5 декември 2014 г.

наване провокира намирането на отговор на въпроса дали има разлика в смисъла, който се влага в изразите „неизпълнение на заповед на съда за налагане на мярка за защита“ и „неизпълнение на наложена мярка за защита“. Оттук се повдига и въпросът в какво се изразява нарушението, извършването, на което е основание за задържане на лицето от полицейските органи и уведомяване на прокуратурата.

Особено впечатление прави разпоредбата на чл. 7 ППЗЗДН. В ал. 1 е посочено, че „в случай на *неизпълнение на наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от закона* пострадалото лице или лицето, установило нарушението, подава сигнал до съответното районно управление на Министерството на вътрешните работи“ (курсивът мой – К.Г.). От своя страна, според изискването на чл. 7, ал. 2 ППЗЗДН **полицейските органи** са длъжни да извършат проверка на подадения сигнал, „като в случаите на *неизпълнение на наложената мярка* предприемат *действия съгласно Наказателно-процесуалния кодекс*“ (курсивът мой – К.Г.). Както е известно, задача на НПК е да определи реда, по който се извършва **наказателното** производство, за да се осигури разкриване на престъпленията, разобличаване на виновните и правилно прилагане на закона (арг. от чл. 1, ал. 1 НПК). Няма причини да се счита, че по същество неизпълнението на наложена мярка за защита по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 ЗЗДН е нещо различно от неизпълнението на заповед, с която е наложена такава мярка. Следователно **нарушаването на наложената от съда мярка представлява нарушаване на задължението за изпълнение на издадената заповед за защита**, с която тази мярка е наложена. По аргумент от **чл. 296, ал. 1 Наказателния кодекс**⁶ (НК), който не изпълни заповед за защита от домашното насилие се наказва с лишаване от свобода до три години или глоба до 5000 лева. Ако това деяние обаче е извършено повторно, наказанието, което предвижда законодателят е лишаване от свобода от една до пет години (съгласно чл. 296, ал. 4 от НК). С други думи неизпълнението на заповед за защита от домашното

насилие е противоправно деяние, което съществува признаците на едно от престъпленията против правосъдието, регламентирани в раздел II на глава осма от НК с наименование „Престъпление против дейността на държавни органи, обществени организации и лица, изпълняващи публични функции“. И тук вече е озадачаваща разпоредбата на чл. 7, ал. 3 от ППЗЗДН, според която, когато нарушение по чл. 7, ал. 1 от ППЗЗДН (неизпълнение на наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 ЗЗДН) не съставлява престъпление, полицейските органи трябва да съставят протокол за предупреждение по реда на чл. 65 от ЗМВР. По отношение правомощието на полицейските органи по чл. 65 от ЗМВР, е характерно, че то се упражнява тогава, когато за дадено лице „има достатъчно данни и се предполага, че **ще извърши** престъпление или нарушение на обществения ред“. Протокол се съставя тогава, когато предупреждението е писмено и идеята на законодателя е с този протокол лицето да бъде предупредено от полицейските органи за отговорността, която се предвижда при извършване на съответното престъпление или нарушение на обществения ред.

Възниква въпросът дали действително е възможна хипотеза, при която неизпълнението на наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 ЗЗДН, би могло да представлява деяние, което не съставлява престъпление (така както допуска разпоредбата на чл. 7, ал. 3 ППЗЗДН). И ако това е така, какво налага лицето, нарушило задължението си да изпълни заповед на съда, с която е наложена мярка за защита по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 ЗЗДН задължително да бъде задържано от полицейските органи, както и последните незабавно да трябва да уведомят прокуратурата.

Интересно е, че разпоредбите на чл. 7, ал. 1 и 2 ППЗЗДН са в настоящия си вид още от обнародването на правилника през юни 2010 г. Що се отнася до ал. 3 на чл. 7, то тя е претърпяла само една промяна⁷ през 2014 г., при която думите „чл. 56“ са заменени с „чл. 65“, поради приемането на нов ЗМВР. В същото време обаче, още през април 2009 г. с допъл-

⁶ Обн. ДВ, бр. 26 от 2 април 1968 г. с посл. изм. и доп. Последна актуализация – ДВ, бр. 67 от 4 август 2023 г.

⁷ Вж. § 5 от Постановление №207 от 18 юли 2014 г. за приемане на Правилник за устройството и дейността на Министерството на вътрешните работи, обн., ДВ, бр. 60 от 22 юли 2014 г.

нение⁸ в чл. 296, ал. 1 от НК, неизпълнението на заповед за защита от домашно насилие е изрично определено от законодателя като деяние, което съставлява престъпление против правосъдието. С други думи, още преди приемането на ППЗЗДН, в НК се е съдържала изрична разпоредба, видно от която е, че **неизпълнението на заповед за защита от домашно насилие (без въвеждане на ограничения с оглед вида на мярката за защита, която е наложена) съставлява престъпление.**

3. Съгласно действащия чл. 21, ал. 3 ЗЗДН при неизпълнение на заповедта на съда, с която е наложена мярка за защита от домашно насилие по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2, и 3 ЗЗДН, полицейският орган, констатирал нарушението, задържа нарушителя и уведомява незабавно органите на прокуратурата. Тази разпоредба е претърпяла промяна, която ще влезе в сила от 1 януари 2024 г. Както вече беше посочено по-горе в изложението, **считано от 1 януари 2024 г.**, полицейските органи ще следят за изпълнението на заповеди, с които съдът е наложил и други мерки – тези по чл. 5, ал. 1, т. 4 и 5 ЗЗДН, в редакцията им от 01.01.2024 г. Това означава, че правомощията на полицейските органи да задържат ще се упражняват и по отношение на лица, нарушили някоя от другите две мерки.

В тази връзка е важно да се отбележи изискването на законодателя в заповедта за защита задължително да се включва предупреждение за предвидените в действащия чл. 21, ал. 3 ЗЗДН последици, които ще настъпят, в случай че съответната заповед не бъде изпълнена. По-конкретно, във връзка с настоящото изследване това означава, че с оглед действащия чл. 16, ал. 2 ЗЗДН, когато се издава заповед, с която се налага мярка за защита от домашно насилие по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 ЗЗДН, в нея задължително трябва да се съдържа предупреждение, че при неизпълнение на тази заповед нарушителят ще бъде задържан от органите на полицията, както и, че последните ще уведомят органите на прокуратурата – предупреждение за последиците

по действащия чл. 21, ал. 3 от ЗЗДН. Счита се от 01.01.2024 г. досегашната ал. 3, става ал. 4 и се променя съобразно промяната в ал. 1 на чл. 21 от ЗЗДН. Това означава, че по арг. от чл. 16, ал. 2 ЗЗДН (в редакцията му от 01.01.2024 г.), заповедта за защита ще следва да включва предупреждение за последиците от нейното неизпълнение вече по чл. 21, ал. 4 ЗЗДН, в случаите, когато с тази заповед се налага мярка за защита от домашно насилие по чл. 5, ал. 1, т. 1-5 ЗЗДН.

Правомощието на полицейския орган по чл. 21, ал. 3 ЗЗДН (по чл. 21, ал. 4 ЗЗДН – след 1 януари 2024 г.) да задържа лице, нарушило задължението си да изпълнява заповед за защита, с която съдът е наложил мярка по чл. 5, ал. 1, 2 и 3 ЗЗДН (по чл. 5, ал. 1, т. 1-5 от ЗЗДН – след 1 януари 2024 г.), се упражнява в условията на **обвързана компетентност**. Това означава, че в конкретната хипотеза полицейският орган, констатирал нарушението, в качеството му на административен орган „прави не преценка, а проверка дали са налице условията и предпоставките, визирани в хипотезата на правната норма и действа по **нормативно предписания му начин**“⁹. С други думи, от начина, по който е формулирана разпоредбата на чл. 21, ал. 3 ЗЗДН няма съмнение, че законодателят е регламентирал компетентността на полицейския орган, установил нарушението като обвързана, тъй като „правната норма пряко диктува поведението на административния орган и не му предоставя възможност сам да го прецени и избере“¹⁰. Подобен подход от страна на законодателя се наблюдава и при формулировката на чл. 529 Гражданския процесуален кодекс¹¹ (ГПК) – хипотезата, при която полицейските органи са **длъжни** да задържат длъжник, който препятства изпълнението на определено действие по глава четиридесет и осма от ГПК и незабавно да уведомят прокуратурата.

По правило правомощията на полицейските органи са уредени в ЗМВР, тъй като именно това е законът, който регламентира принципите, функциите, дейностите, упра-

⁸ Вж. § 58 от ЗИД на Наказателния кодекс, обн. ДВ, бр. 27 от 10.04.2009 г.

⁹ Лазаров, К. Обвързана компетентност и оперативна самостоятелност. С.: Феня, 2000, с. 22.

¹⁰ Къндева, Е. Оперативна самостоятелност в административната дейност. С.: БАН, 1988, с. 31.

¹¹ Обн., ДВ, бр. 59 от 20.07.2007 г., с посл. изм. и доп. Последна актуализация – ДВ, бр. 66 от 01.08.2023 г.

влението и устройството на МВР, както и статута на служителите в него (арг. от чл. 1 от ЗМВР). По-конкретно тези правомощия се съдържат в раздел I на глава пета, в чл. 61 – 107 от ЗМВР, като самото наименование на раздела е именно „Правомощия на полицейските органи“. Що се отнася до случаите, в които полицейските органи са оправомощени да задържат лица, то те са посочени в чл. 72, ал. 1 ЗМВР. С оглед на настоящото изложение, по-голям интерес представляват две от основанията по чл. 72, ал. 1 ЗМВР – това по т. 1 (задържане на лице, за което **има данни, че е извършило престъпление**) и това по т. 7 (задържане на лице **в други случаи, определени със закон**). Прави впечатление, че когато става въпрос за задържане на длъжник, който пречиства изпълнение на определено действие по глава четиридесет и осма от ГПК, както и на лице, нарушило заповед за защита, с която съдът е наложил мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1-3 от ЗЗДН, правното основание за задържането обикновено (най-често) се обвързва с хипотезата на чл. 72, ал. 1, т. 7 от ЗМВР.

Безспорно, както беше отбелязано и по-напред в изложението, по арг. от чл. 296, ал. 1 от НК, неизпълнението на заповед за защита от домашното насилие (и то не само при наложени от съда мерки по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 ЗЗДН) е престъпление. По принцип, когато полицейските органи вземат решение да задържат едно лице, за което има данни, че е извършило престъпление, те се позовават на чл. 72, ал. 1, т. 1 ЗМВР, като по арг. от чл. 73 ЗМВР, срокът на задържането в този случай не може да бъде повече от 24 часа и на задържаното лице, не могат да бъдат ограничавани други права, освен правото на свободно придвижване. Това свое правомощие полицейските органи упражняват в условията на **оперативна самостоятелност**, както се възприема и в административноправната литература, и в трайната съдебна практика. Очевидно такава е и волята на законодателя с оглед на начина, по който е формулирал текста на чл. 72, ал. 1 ЗМВР, а именно: преди да изброи приложими-

те случаи, е употребил израза „Полицейските органи *могат* да задържат лице:“ (курсивът мой – К. Г.).

От направения по-горе анализ може да се обоснове изводът, че когато полицейските органи имат данни, че дадено лице е нарушило (не е изпълнило) заповед за защита от домашно насилие, с която съдът е наложил мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от ЗЗДН (от 1 януари 2024 г. и по т. 4 и 5), те са длъжни да задържат лицето и незабавно да уведомят прокуратурата. Що се отнася обаче до случаи, в които полицейските органи имат данни, че дадено лице е извършило престъпление, различно от това по чл. 296, ал. 1 НК (неизпълнение на заповед за защита от домашно насилие), те ще разполагат с оперативна самостоятелност т.е. ще имат „възможност за избор измежду различни разрешения в рамката на закона и за осъществяване на предвидената от него цел“¹². С други думи, с оглед на всяка конкретна ситуация, полицейските органи ще преценяват дали да задържат лицето или не. Разбира се, безспорно решението, което ще вземат следва да е разумно, добросъвестно, справедливо и с него да не се засягат правата на лицето в по-голяма степен от най-необходимото за целта, която се преследва (арг. от чл. 6, ал. 1 и 2 Административнопроцесуалния кодекс). Разпоредбата на чл. 74, ал. 1 ЗМВР, изисква издаването на писмена заповед за задържане „за лицата по чл. 72, ал. 1“¹³. По своята същност заповедта за задържане представлява индивидуален административен акт по смисъла на чл. 21, ал. 1 Административнопроцесуалния кодекс¹³ (АПК), който полицейските органи издават във връзка с прилаганата от тях административна принуда под формата на административно задържане.

4. Във връзка с предмета на настоящото изследване интерес представлява разпоредбата на чл. 21, ал. 2 ЗЗДН както в редакцията ѝ към момента, така и след промяната¹⁴ в нея, която ще влезе в сила от 1 януари 2024 г.

Съгласно действащия чл. 21, ал. 2 от ЗЗДН, когато е наложена мярка за защита от

¹² Лазаров. К. Цит. съч., с. 29, първата бележка под линия.

¹³ Обн., ДВ, бр. 30 от 11.04.2006 г., с посл. изм. и доп. Последна актуализация – ДВ, бр. 102 от 23.12.2022 г.

¹⁴ Вж. § 23, т. 2, във връзка с §35 от Закона за изменение и допълнение на ЗЗДН, обн. ДВ, бр. 66 от 01.08.2023 г.

домашно насилие по чл. 5, ал. 1, т. 2 от ЗЗДН и извършителят откаже доброволно да я изпълни, той се отстранява от съвместно обитаваното жилище със съдействието на полицейските органи от районното управление на Министерството на вътрешните работи по местонахождението на жилището. Интерес представлява волята на законодателя да преформулира разпоредбата на чл. 21, ал. 2 от ЗЗДН и считано от 1 януари 2024 г. на практика да отпадне условието извършителят да е отказал да изпълни наложената мярка по чл. 5, ал. 1, т. 2 от ЗЗДН доброволно, преди да се стигне до намеса от страна на съответните полицейски органи. С други думи, чрез посочената промяна законодателят ще изисква, когато е наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 2 ЗЗДН, изпълнението на заповедта на съда всякога да се реализира със съдействието на компетентните полицейски органи, **без значение дали извършителят на домашно насилие има намерение да я изпълни доброволно, или не.** Дори да се разгледат внимателно мотивите¹⁵ към Законопроекта за изменение и допълнение на ЗЗДН, трудно биха могли да се изведат конкретни аргументи за това законодателно решение. Още повече, че така или иначе заповедта на съда, с която се налага мярката, съдържа предупреждение за последиците от нейното неизпълнение.

5. За пълнота на изложението е необходимо да се обърне внимание на правомощието на полицейските органи да задържат лице, което е извършило акт на домашно насилие, но **към момента на извършването липсва заповед за налагане на мярка за защита от домашно насилие.**

Важно е да се отбележи, че **не всяко деяние, което се смята за домашно насилие,**

осъществява признаците на предвидено в НК престъпление. В тази връзка, от съществено значение е да се има предвид определението, което законодателят е въвел по отношение на понятието „домашно насилие“. ЗЗДН е приет през 2005 г., като съгласно първоначалната легална дефиниция, съдържаща се в чл. 2, ал. 1 от закона, за домашно насилие законодателят е възприемал „всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личната свобода и на личния живот, извършено спрямо лица, които се намират или са били в семейна или родствена връзка, във фактическо съпружеско съжителство или които обитават едно жилище“. В последствие тази дефиниция претърпява три промени, последните две, от които са от август т.г. Интересно е да се отбележи, че последната¹⁶ промяна в чл. 2, ал. 1 ЗЗДН (тази в ДВ, бр. 69 от 2023 г.) е направена преди въобще предходната¹⁷ (тази в ДВ, бр. 66 от 2023 г.) да е влязла в сила, което е предвидено да стане на 1 януари 2024 г. под „домашно насилие“ по смисъла на ЗЗДН ще се разбира „всеки акт на физическо, сексуално, психическо или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство или в интимна връзка“. Изразът „или в интимна връзка“ е добавен именно с последната промяна в ЗЗДН, когато в § 1 от Допълнителната разпоредба (ДР) на ЗЗДН е създадена нова т. 6, с която законодателят е въвел дефиниция

¹⁵ Вж. Мотиви към Законопроект за изменение и допълнение на ЗЗДН, със сигнатура 49-354-01-10, дата на постъпване в Народното събрание – 26 април 2023 г., свободно достъпен на официалната страница на Народното събрание в Интернет <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/164754> (19.09.2023 г.), както и Мотиви към Законопроект за изменение и допълнение на ЗЗДН, със сигнатура 49-354-01-7, дата на постъпване в Народното събрание – 20 април 2023 г., свободно достъпен на официалната страница на Народното събрание в Интернет <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/164747> (19.09.2023 г.)

¹⁶ Вж. § 1 от Закона за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие, обн. ДВ, бр. 69 от 11 август 2023 г.

¹⁷ Вж. § 3, т. 1 от Закона за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие, обн. ДВ, бр. 66 от 1 август 2023 г.

¹⁸ Вж. § 35 от Закона за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие, обн. ДВ, бр. 66 от 01.08.2023 г.

на понятието „интимна връзка“.¹⁹ Според него интимната връзка „представлява съвкупност от доброволни и трайни лични, интимни и сексуални отношения между две физически лица от мъжки и женски пол, независимо от това дали споделят едно домакинство и чието възникване, съдържание и прекратяване не са обект на правно регулиране от друг закон. Трайни по смисъла на предходното изречение са отношения с продължителност поне от 60 дни“. В предмета на настоящото изследване не е предвиден анализ на това понятие, което не без основание среща сериозна критика и в научната общност, и в обществото като цяло. При всички положения обаче е необходимо да се имат предвид евентуалните трудности, с които полицейските органи биха могли да се сблъскат в тяхната практика. Освен това е важно да се има предвид уточнението, което прави законодателят с новата²⁰ ал. 3 на чл. 2 ЗЗДН (в сила от 01.01.2024 г.), че актът на домашно насилие може да бъде извършен както чрез действие, така и чрез бездействие.

Както вече беше отбелязано по-напред в изложението, **на основание чл. 72, ал. 1, т. 1 ЗМВР** полицейските органи могат да задържат лице, за което има данни, че е извършило престъпление. В специализираната правна литература²¹ при изясняване на правното естество на домашното насилие се подчертава, че в НК „няма общ състав на престъпление домашно насилие“ и че домашното насилие „е квалифициращ признак в някои състави на престъпления от специалната част на НК, водещ до засилване на наказателната

репресия“. В тази връзка като примери могат да бъдат посочени разпоредбите на чл. 116, ал. 1, т. 6а, чл. 131, ал. 1, т. 5а, чл. 142, ал. 2, т. 5а, чл. 142а, ал. 4, чл. 143, ал. 3, т. 1, чл. 144, ал. 3, т. 1, чл. 144а, ал. 3 НК. Действително, когато съответните престъпления (убийство, причиняване телесна повреда, отвличане, противозаконно лишаване от свобода и др.) са извършени в условията на домашно насилие, санкциите са по-сериозни. Съгласно чл. 93, т. 31 НК, по смисъла на кодекса, съответното престъпление е извършено „в условията на домашно насилие“, тогава, когато „е извършено чрез упражняване на физическо, сексуално или психическо насилие, поставяне в икономическа зависимост, принудително ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права и е осъществено спрямо възходящ, низходящ, съпруг или бивш съпруг, лице, от което има дете, лице, с което се намира или е било във фактическо съпружеско съжителство, или лице, с което живеят или е живяло в едно домакинство“. Настоящият вид дефиницията придобива след промяната²² в НК през август 2023 г., когато думите „извършено чрез“ заменят „предшествано от системно“. Освен това важно е да се отбележи, че е напълно възможно деянието (актът), с което е осъществено домашно насилие, да съставлява престъпление от частен характер, както и въобще да не съставлява престъпление²³. Това, че „само по себе си домашното насилие не е конкретно престъпление по НК“ и че „домашното насилие е утежняващо вината обстоятелство“ за определени престъпления по НК, се

¹⁹ Вж. § 3 от Закона за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие, обн. ДВ, бр. 69 от 11.08.2023 г.

²⁰ Вж. § 3, т. 3 от Закона за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие, обн. ДВ, бр. 66 от 01.08.2023 г.

²¹ Петров, В. Правно естество на домашното насилие. В: Предизвикай правото! – <https://www.challengingthelaw.com/grajdansko-pravo/estestvo-domashno-nasilie/> (19.09.2023 г.)

²² Вж. §3 от Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, обн. ДВ, бр. 67 от 04.08.2023 г.

²³ Това е и основание прокурорът да постанови отказ да се образува досъдебно производство. В този смисъл вж. т. 9 от Указание за организацията на работа на Прокуратурата на Република България по преписки и досъдебни производства, образувани по съобщения за осъществено домашно насилие, за закана с убийство и за нарушена заповед за защита от домашно насилие. Пълният текст на указанието и приложенията към него, както и заповедта на главния прокурор за утвърждаването му са свободно достъпни на официалната страница на Прокуратура на Република България в Интернет: https://prb.bg/bg/pub_info/opovestyavane-na-dokumenti/vtreshni (19.09.2023 г.)

отбелязва и в практиката на Европейския съд по правата на човека²⁴.

6. От интерес за настоящото изследване е въпросът притежават ли полицейските органи правомощие да задържат лице, което е извършило акт на домашно насилие, като към момента на извършването липсва заповед на съда за налагане на мярка за защита, а самият акт на домашно насилие не осъществява признаците на престъпление?

Съгласно действащата ал. 2 на чл. 4 ЗЗДН (след 1 януари 2024 г. тя ще стане ал. 3)²⁵: „в случаите, когато има данни за опасност за живота или здравето на пострадалото лице, то може да подаде и молба до органите на Министерството на вътрешните работи за предприемане на мерки съгласно Закона за Министерството на вътрешните работи“ (курсивът мой – К.Г.). С други думи в случай на домашно насилие пострадалото лице има право не само да се обърне към съда за защита, както предвижда разпоредбата на чл. 4, ал. 1 ЗЗДН, но може да потърси съдействие от органите на МВР при условията на чл. 4, ал. 2 ЗЗДН. Счита за необходимо да се проследят в исторически план промените в чл. 4, ал. 2 от ЗЗДН с оглед правилното тълкуване и прилагане на разпоредбата. На първо място, до промените през 2009 г.²⁶ предпоставка за подаване на молба до органите на МВР е в конкретния случай да са били налице „данни за пряка и непосредствена опасност за живота или здравето на пострадалото лице“ (курсивът мой 0150 К.Г.). Освен това, молбата е следвало да се подава „до полицейските органи“ с цел „налагане на спешни мерки“, с изричното уточнение, че става въпрос за мерки по чл. 76 ЗМВР (имало се е предвид ЗМВР от 1997 г. –отм.), а по-късно – по чл. 71 ЗМВР (имало се е предвид ЗМВР от 2006 г. – отм.). Това означава, че за разлика от настоящата редакция на чл. 4, ал. 2 ЗЗДН, молбата е следвало да се подаде не до който и да било орган на МВР, а именно до полицейските органи, което е логично, тъй като в техните правомощия и

при действието на чл. 76 ЗМВР 1997 г. (отм.), и при действието на чл. 71 ЗМВР от 2006 г. (отм.) е било извършването на проверки в помещения без съгласието на собственика или обитателя, съответно в тяхно отсъствие, при наличие на изрично изброените в съответния ЗМВР условия. Видно е от чл. 76, ал. 1 ЗМВР 1997 г. (отм.) и от чл. 71 ЗМВР от 2006 г. (отм.), тези условия са едни и същи: когато следва да се предотврати непосредствено предстоящо или започнало тежко престъпление; когато са налице данни, че в помещението се укрива лице, извършило тежко престъпление; когато е необходимо указване на неотложна помощ на лица, чиито живот, здраве или лична свобода се намират в опасност или са налице други случаи на крайна необходимост. С други думи извън хипотезата на необходимост от оказване на неотложна помощ, всякога е ставало въпрос за престъпление (предстоящо, започнало или извършено), и то тежко. В обобщение на изложеното, се стига до извода, че след промените от 2009 г. в ЗЗДН **отпадат ограниченията** опасността за живота или здравето на пострадалото от акт на домашно насилие лице да е непосредствена, както и мерките, които да могат да се предприемат **в хипотезата на чл. 4, ал. 2 ЗЗДН** да се изчерпват с извършването на проверки от страна на полицейските органи в помещения, без съгласието на собственика или обитателя, както и в отсъствието на последните²⁷. Освен това, считам, че до предприемане на мерки от страна на компетентните органи на МВР, би могло да се стигне и в случаите, когато съобщението (сигналът) за осъществено домашно насилие е подадено от лице, различно от пострадалото. В тази връзка, може да се обоснове изводът, че освен в хипотезата на чл. 72, ал. 1, т. 1 ЗМВР (когато законодателят изрично изисква данните да са по отношение на деяние, което представлява престъпление) до задържане на лице, извършило акт на домашно насилие, спрямо което обаче липсва заповед на съда за наложена мярка за защита, би могло

²⁴ Вж. т. 39 от Решението на Европейския съд по правата на човека (Трето отделение) по жалба № 53891/20, подадена от А.Е. срещу Република България. Пълният текст на решението е свободно достъпен на официалната страница на ЕСПЧ в Интернет: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-226396> (19.09.2023 г.)

²⁵ Вж. § 5, т. 2, във връзка с §35 от Закона за изменение и допълнение на ЗЗДН, обн. ДВ, бр. 66 от 1 август 2023 г.

²⁶ Вж. § 5 от Закона за изменение и допълнение на ЗЗДН, обн. ДВ, бр. 102 от 22 декември 2009 г.

²⁷ Вж. чл. 83 от сега действащия ЗМВР

да се стигне и при наличието на хипотезата на чл. 72, ал. 1, т. 7 ЗМВР – в други случаи, определени със закон. Като пример може да се посочи положение, при което актът на домашно насилие осъществява признаците на дребно хулиганство по смисъла на Указ № 904 от 28.12.1963 г. за борба с дребното хулиганство²⁸ (УБДХ). Съгласно чл. 3, ал. 2, във връзка с ал. 1, буква „а“ УБДХ нарушителят може да бъде задържан до 24 часа, когато не може да бъде представен веднага на районния съдия за решаване на преписката.

В заключение можем да обобщим, че всякога, когато е налице действаща заповед на съда за налагане на мярка за защита от домашно насилие, за изпълнението на която полицейските органи трябва да следят, те са задължени да задържат лицето, което я е нарушило (извършителя на домашното насилие). Когато обаче липсва такава заповед, но е извършен акт на домашно насилие и този акт (това деяние) осъществява признаците на предвидено в НК престъпление, полицейските органи в условията на оперативна самостоятелност при съблюдаване на принципа за пропорционалност (съразмерност) следва да преценяват във всеки конкретен случай дали е необходимо извършителят да бъде задържан, или не. По същия начин полицейските органи следва да действат и когато актът на домашно насилие осъществява всички признаци на състава на административно нарушение, отразени в административноправна норма и в съответния специален закон е предвидена възможност нарушителят да бъде задържан. Такова нарушение може да бъде непристойна проява, с която се нарушават общественият ред и спокойствие – дребно хулиганство по смисъла на УБДХ, както и противообществена проява – спортно хулиганство по смисъла на Закона за опазване на обществения ред при провеждането на спортни мероприятия²⁹.

БИБЛИОГРАФИЯ // REFERENCES

Къндева, Е. Оперативна самостоятелност в административната дейност. С., БАН,

1988 // **Kandeva, E.** Operativna samostoyatelnost v administrativnata deynost. S.: BAN, 1988

Лазаров, К. Обвързана компетентност и оперативна самостоятелност. С.: Феня, 2000 // **Lazarov, K.** Obvarzana kompetentnost i operativna samostoyatelnost. S.: Feneya, 2000

Мотиви към Законопроект за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие със сигнатура 49-354-01-10, дата на постъпване в Народното събрание: 26 април 2023 г., свободно достъпен на официалната страница на Народното събрание в Интернет <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/164754> (19.09.2023) // *Motivi kam Zakonoproekt za izmenenie i dopalnenie na Zakona za zashtita ot domashnoto nasilie sas signatura 49-354-01-10, data na postapvane v Narodnoto sabranie: 26 april 2023 g., svobodno dostapen na ofitsialnata stranitsa na Narodnoto sabranie v Internet – https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/164754* (19.09.2023)

Мотиви към Законопроект за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие, със сигнатура 49-354-01-7, дата на постъпване в Народното събрание: 20 април 2023 г., свободно достъпен на официалната страница на Народното събрание в Интернет <https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/164747> (19.09.2023) // *Motivi kam Zakonoproekt za izmenenie i dopalnenie na Zakona za zashtita ot domashnoto nasilie, sas signatura 49-354-01-7, data na postapvane v Narodnoto sabranie: 20 april 2023 g., svobodno dostapen na ofitsialnata stranitsa na Narodnoto sabranie v Internet https://www.parliament.bg/bg/bills/ID/164747* (19.09.2023)

Петров, В. Правно естество на домашното насилие. В: Предизвикай правото! - <https://www.challengingthelaw.com/grajdansko-pravo/estestvo-domashno-nasilie/> (19.09.2023) // **Petrov, V.** Pravno estestvo na domashnoto nasilie. V: Predizvikay pravoto! – <https://www.challengingthelaw.com/grajdansko-pravo/estestvo-domashno-nasilie/> (19.09.2023)

Решение на Европейския съд по правата на човека (Трето отделение) от 23 май 2023 г. по дело А.Е. срещу България (жалба № 53891/20) - <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-226396> (19.09.2023) // *Reshenie na Evropeyskiya sad po pravata na choveka (Treto otdelenie) ot 23 may 2023 g. po delo A.E. sreshtu Balgariya (zhalba № 53891/20) - https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-226396* (19.09.2023)

²⁸ Обн. ДВ, бр. 102 от 31 декември 1963 г., с посл. изм. и доп. Последна актуализация ДВ, бр. 109 от 22 декември 2020 г.

²⁹ Обн. ДВ, бр. 96 от 29 октомври 2004 г., с посл. изм. и доп., Последна актуализация – ДВ, бр. 26 от 22 март 2020 г.

Указание за организацията на работа на Прокуратурата на Република България по преписки и досъдебни производства, образувани по съобщения за осъществено домашно насилие, за закана с убийство и за нарушена заповед за защита от домашно насилие – https://prb.bg/bg/pub_info/opovestyavane-na-dokumenti/vtreshni

(19.09.2023) // Ukazanie za organizatsiyata na rabota na Prokuraturata na Republika Balgaria po prepiski i dosadebni proizvodstva, obrazuvani po saobshteniya za osashtestveno domashno nasilie, za zakana s ubiystvo i za narushena zapoved za zashtita ot domashno nasilie – https://prb.bg/bg/pub_info/opovestyavane-na-dokumenti/vtreshni (19.09.2023)